

ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓINTÉZET

ELEMZÉSEK – 2008/7

1241 Budapest Pf: 181 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58

A Srí Lanka-i etnikai konfliktusról

A dél-ázsiai térség, mely sokáig földünk egyik legtöbb problémával küszködő, társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt egyik legelmaradottabb területeként volt ismert, az utóbbi években egyre több figyelmet kapott a nemzetközi közösség jelentős szereplőitől és a nagy hírügynökségektől. Ennek az érdeklődésnek két alapvető oka van. Egyrészt az Afganisztánban és a Közel-Keleten zajló események kapcsán politikai és stratégiai szempontból egyaránt átértékelődik Dél-Ázsia országainak szerepe. Másrészt látványos fejlődésére, növekvő katonai és demográfiai súlyára támaszkodva India folyamatosan erősíti nagyhatalmi szerepét, melyet a jövőben már globális vetületekben kíván érvényesíteni. Ismert ugyanakkor, hogy a térség elmúlt évtizedei nem voltak mentesek a súlyos, esetenként a háborús küszöböt is elérő konfliktusoktól. Az India politikai vonzókörzetében lévő Srí Lankán negyedszázada folyik a polgárháború a tamil fegyveresek és a szingaléz kormányerők között. Bár az események a világ többi részétől kevés figyelmet kaptak (és kapnak), valójában hatást gyakoroltak a térség biztonságára is. Elemzésünk a Srí Lanka-i etnikai konfliktus hátterének és indiai vetületeinek felvázolása mellett a jelenlegi állapotok ismertetésére vállalkozik.

I. Srí Lanka a huszadik században

A második világháborút követően Nagy-Britannia dél-ázsiai gyarmati pozíciói egyre inkább tarthatatlanná váltak. Ennek eredményeképpen került napirendre Ceylon koronagyarmat, a mai Srí Lanka függetlensége is, melynek deklarálására a Lord Soulbury nevével fémjelzett rövid átmeneti időszak után 1948. február 4-én került sor.

A sziget még 1812-ben került brit kézre, ezt megelőzően portugál és holland kísérletek is voltak az alávetésére, ezeknek a kísérleteknek azonban a hegyvidéken Kandy központból szervezett szingaléz állam évszázadokig többé-kevésbé sikeresen ellenállt. Srí Lankát öt, etnikai alapon egyértelműen elkülöníthető népelem lakja, melyek bizonyos történelmi és kulturális szempontok alapján tovább csoportosíthatók. A népesség két meghatározó részét a populáció mintegy 75 százalékát kitevő szingalézek, és a 16 százalékkal képviselt tamilok adják.¹ Európai szemmel mindkét népcsoport rendkívül régi

¹ A másik három etnikum a mintegy 7 százalékot kitevő mók, akik a tengerparti városok jellegzetes lakói a középkor óta, a burgerek, az egykori európai gyarmatosítók leszármazottai, valamint a sziget eredeti őslakói, a néhány száz fős lélekszámú

múltra tekint vissza. Jelenlétük a szigeten az ókor óta folyamatos, kulturális nemzettudatuk és állami hagyományaik a világ sok más népénél régebbiek. A tamilok és a szingalézok is az indiai szubkontinensről származnak, de míg az előbbieket dravida, az utóbbiak indoárja eredetűek. A buddhizmus terjedése a szinhalák² körében az i. e. 3. századtól erősödött fel, ennek következtében a kulturális és politikai ütközési pontok mellett a vallási különbségek is megjelentek közöttük és a hindu tamilok között. A két népcsoport évezredes közös történelmét beárnyékolta a sziget belső területeinek szingaléz királyságai és az északi félszigeten Jaffna központtal megszilárduló tamil állam között időről-időre fel-lángoló háborúk. E konfliktusos állapot történelmi és tudati öröksége a jelenkorig kísért, és erre a hagyományra a brit politika is erősen rájátszott. Ceylon elsősorban különleges mezőgazdasági termékei miatt volt értékes. Mikor a gyarmatosítók az ültetvényes gazdálkodás felvirágoztatása érdekében több százezer dél-indiai, úgynevezett ültetvényi tamilt telepítettek a szigetre, a nacionalizmus modern eszméivel eltelt szinhalák ezt agresszív, a sziget etnikai arányait megváltoztatni szándékozó kísérletként értékelték. Ez teremtette meg a jelenkori ellenségeskedés ideológiai alapjait.

A nem túl ígéretes előzmények ellenére sok más dekolonizált területtől eltérően itt viszonylag békésen folyt le a hatalomváltás. Eleinte úgy tűnt, hogy az ország a szekularizáció szellemében biztosítaná a társadalom kohézióját és távol tartaná a vallási és etnikai feszültségeket az állami intézményrendszerrel. A kormányzati hatalmat Dudley Senanayake miniszterelnökletével a konzervatív-európaias politikai irányvonalat képviselő Egyesült Nemzeti Párt (*United National Party – UNP*) szerezte meg, mely igyekezett tompítani a korábbi évtizedekben felgyülemlett feszültségeket. A bevándorolt tamilok nagy többségétől azonban megtagadták az állampolgári jogokat, így a választójogot is. A törvényhozás ennek köszönhetően egyértelműen szingaléz dominanciát mutatott, és ez a kormányok összetételére is rányomta bélyegét.

A valóban kedvezőtlen fordulat az ötvenes évek derekán következett be, amikor a kormányrudat a Bandaranaike család köré tömörült csoport, a baloldali politikát hirdető Szabadságpárt vette át. Vezetője, Solomon Bandaranaike szociálisreform-ígéreteinek köszönhetően az 1956-os választások után a kormányfői székbe ülhetett. Az új miniszterelnök a szingaléz nacionalista politika zászlóvivőjeként számos, a többségi társadalom kultúráját előtérbe állító intézkedést hozott,³ amelyekkel kiprovokálta a tamilok – igaz, eleinte békés – ellenállását. Ezt látva Bandaranaike megpróbált kiegyezni a tamil vezetők egy részével, de a szélsőségesek által szított tamillelens közhangulat arra kényszerítette, hogy elálljon szándékától. Mikor a miniszterelnök 1959-ben politikai gyilkosság áldozata lett, özvegye, Sirimavo vette át a helyét a párt és a kormány élén. Eltekintve egy választási ciklustól a hatvanas évek második felében, a politikusnő lényegében egészen a hetvenes évek végéig kormányfőként tevékenykedve vitte tovább férje örökségét.

Az évtizedek alatt felhalmozódott kölcsönös sérelmek egyre gyakrabban vezettek erőszakos megnyilvánulásokhoz a többségi társadalom és a tamil kisebbség képviselői között. A konfliktus története szempontjából mérföldkőnek számít az 1972-es alkotmány megszületése, mely az addig hatályban lévő 1948. évvel ellentétben egyértelműen és szinte kizárólagosan a szingaléz többség igényeit tükrözte. Az ország ekkor vette fel a Srí Lanka⁴ nevet. A buddhizmus államvallás lett,⁵ bár megjegyzendő, hogy elvben a többi vallás is szabadon gyakorolható maradt. Az alkotmány nem tett különbséget az állampolgárok között, így a korábbi alaptörvény kisebbségvédelmi pontjai is kimaradtak belőle. A kormányzat tehát nem hagyott kétséget afelől, hogy egységes „nemzetállamban” gondolkodik. Az alkotmányreform mellett igen mélyreható következményekkel jártak a két etnikum viszonyára nézve az úgynevezett felsőoktatási arányosítások is, melyek a hallgatók etnikai arányait a társadaloméhoz igazították volna. A Srí Lanka-i tamilok elítélte elöljárattal küldte fiait értelmiségi pályákra, és az anyagi lehetőségei is megvoltak erre. Az arányosítás szellemében az egyetemeken magasabb felvételi pontszámokat állapítottak meg a tamil fiatalok számára, mint a szingalézok esetében. Ennek eredményeként kisebbségi ifjak tömegei érezték úgy, hogy az érvényesülés útjai az adott közegben bezárultak előttük. A többségi társadalom szívesen vette volna a kivándorlásukat Indiába, csak hogy – ellentétben a kormányzat álláspontjával – a szigetországi tamilok nem voltak indiaiak. A kontinensen nem volt keresnivalójuk: otthonuk a sziget volt és a jövőjüket is ott kívánták felépíteni. Egyre többen kezd-

veddák. Az ország etnikai és vallási arányairól lásd például: Sri Lanka 2006. Countries of the World from the USA CIA World Factbooks, the United Nations Statistical Office, and the Library of Congress Country Studies. Link: http://www.photius.com/countries/sri_lanka/society/index.html. Letöltve: 2007.02.11.

² A szó jelentése „oroszlánnép”, a szingaléz nemzet ezzel a kifejezéssel jelöli önmagát.

³ Többek között a szinhalák tette az állam egyedüli hivatalos nyelvénvé, azokat a közhivatalnokokat pedig, akik nem tudtak nyelvvizsgát tenni belőle, elbocsátta.

⁴ A „srí” előtag „fényességet, gyönyörűséget” jelent, így az ország neve szinhalai nyelven Gyönyörűségei Sziget.

⁵ A buddhista vallás a szingaléz azonosságtudat máig egyik legfontosabb eleme. Srí Lankán e vallás théraváda irányzata honosodott meg. Papjai máig igen nagy politikai aktivitást mutatnak, mint a nacionalista politika és a tamillelens intézkedések legbefolyásosabb szószólói. Burmában például szintén ez az irányzat a domináns, ahol a szerzetesek már több alkalommal álltak kormányellenes megmozdulások élére.

tek közülük korábban nem járt alternatív utakban gondolkodni, elszántságukat pedig csak fokozta a kontinensen élő „testvéreiktől” érkezett biztatás és támogatás. A történelmi előképpel rendelkező önálló Tamil Eelam⁶ egyre vonzóbb perspektíva lett számukra. A tamil kisebbség radikalizálódása lassan, de egyre biztosabban készítette elő az eszmei és politikai alapokat a fegyveres harc számára.

II. A polgárháború

Már az alkotmányozási folyamattal párhuzamosan, a hetvenes évek elején megalakultak azok a tamil harci csoportok, melyek a háború kirobbanásakor jutottak fontos szerephez. Közülük az 1972-ben alakult Tamil Új Tigrisek mozgalma emelendő ki, mely csakhamar a Tamil Eelam Felszabadító Tigrisei (*Liberation Tigers of Tamil Eelam – LTTE*) nevet vette fel, és napjainkban az elszakadási törekvések legfőbb erejének számít. A felkelő csoportok vegyesen, a helyzettől függően alkalmazták a terrorista és a gerillamódszereket annak érdekében, hogy politikai engedményekre bírják a szinhala kormányt.

A fegyvert ragadó, zömmel fiatal tamilok szeme előtt az egykori államiság visszaszerzésének képe lebegett. Úgy vélték, hogy a sziget északi és keleti parti területein a tamilok összefüggő településterülete meghatározója lehetne a leendő Tamil Eelam területi kiterjedésének. A számos fegyveres csoport ennek az álomnak a valóra váltásáért küzdött, és napjainkban is ez a Tamil Tigrisek legfőbb célja: a függetlenné válástól remélik közösségi és politikai problémáik megoldását, és persze vezetőik hatalmi igényeinek kielégítését is.

Noha az Egyesült Nemzeti Párt 1977. évi újbóli kormányra kerülése után eltörölte az arányosítási törvényt és a kompromittálódott alkotmány reformját is megkezdte, Junius Richard Jayawardene elnök nem mert szembemenni az egyre mélyülő kisebbségellenes közhangulattal. A társadalom nagyobbik részét ugyanis mélyen felháborította a fegyveres frakciók terrorstatevékenysége, és ennek nyomán mindennapossá váltak a kölcsönös atrocitások. Az új, 1978-as alaptörvény⁷ mindenestre elismerte a tamilt is nemzeti nyelvként. A politikai struktúrán is változtatott: alapvetően a jelenleg is fennálló francia típusú prezidenciális rendszert írta le, élén a köztársaság elnökével. A kétségkívül liberálisabb alkotmány azonban elkésett, a tamilok egy része már nem érte be az engedményeivel.

Amikor a felkelők 1979-ben Jaffna város rendőrfőnökét megölték, a kormányzat eltökölte, hogy a fegyveres erők alkalmazásával szorítja vissza az egyre akcióképesebb függetlenségi mozgalmat. A fegyveres nyomás a ceyloni tamilok nagy részét a gerillacsoportok felé fordította. A kisebbség elleni fellépést mégsem a haderő kezdte meg, hanem a többségi szingaléz társadalom radikális elemei. A rendszeressé vált utcai erőszak egy véres epizódja, az 1983 júliusában lezajlott pogrom tekinthető a polgárháború nyitányának. A mesterségesen kreált ürügyek alapján felheccelt tömeg napokon keresztül támadta a tamil tulajdonban lévő üzleteket és egyéb objektumokat Colombóban és több vidéki nagyvárosban. Természetesen a polgári személyeket sem kímélték. Bár az áldozatok pontos száma máig nem ismert, bizonyosnak tűnik, hogy több száz, legnagyobb részben tamil halottról⁸ beszélhetünk. Mivel a sajtó utólag megpróbálta elterelni a figyelmet az ügyről, és érdemben a rendvédelmi szervek sem próbálták megakadályozni az eseményeket, nem kerülhetjük meg a feltételezést, hogy a történetek mögött állami szereplők álltak. A szingaléz politika súlyos adóssága, hogy a felelősöket máig nem nevezték meg. A pogrom és a hatóságok tétlensége olaj volt a tűzre: még abban az évben kirobbant a háború.

A napjainkig tartó etnikai háborút három szakaszra oszthatjuk. Az ún. első Eelam-háború 1983-tól 1990-ig, a második 1990-től 1995-ig, míg a harmadik a jelenleg folyó tűzszüneti tárgyalásokig írható le. Az első szakaszban a tamil fegyveres szervezetek hamar teret nyertek. A nyolcvanas évek derekára már szabályos háborút vívtak a kormányerőkkel. Fiatal aktivistáikat sikerült Libanonba és Dél-Indiába küldeniük kiképzésre, és a szintén többnyire Indiából csempészett felszerelés és fegyverzet segítségével saját támaszpontjaikat is kiépítették az őserdőkben. A szubkontinens déli területéről hozzájuk érkező folyamatos ember- és eszközutánpótlás egyértelművé tette India érintettségét is a konfliktusban.

⁶ Az eelam szó önállóan „aranyat”, „ajándékot” jelent, de ebben a szóösszetételben „Tamil Ceylon” értelemben használatos. A tamilok ezen a néven nevezik a szigeten kialakítandó önálló országukat, melyet az északi területeken egykor létezett tamil államra hivatkozva követelnek maguknak.

⁷ Az alkotmány teljes szövegét az évtizedek során eszközölt módosításokkal együtt lásd The Official Website of the Government of Sri Lanka. Link: <http://www.priu.gov.lk/Cons/1978Constitution/Introduction.htm>, Letöltve: 2007.02.01.

⁸ A szingaléz források többnyire néhány száz, a tamilok általában 2000 halottról beszélnek. Lásd például Chandra Richard de Silva: *Sri Lanka: A history*. New Delhi, 1989, Vikas, 244. o.

III. Az indiai kapcsolat

Noha az indiai politikai és értelmiségi elit általában figyelemmel kísérte a Srí Lankán történeteket, országuk kontinentális szomszédaival fennálló problémái mellett sokáig jelentéktelenné törpült a szigetországi tamil kisebbség ügye.⁹ A tamilok eredetileg Dél-India jellegzetes lakói, a második legnagyobb lélekszámú dravida népcsoportként máig ezen a területen élnek, egész történelmük ide köti őket. Településterületük többnyire a mai Tamil Nadu¹⁰ szövetségi államra terjed ki. A tamilok politikai mozgalmi az ország 1947 augusztusában bekövetkezett függetlenné válása óta az indiai állam számára is problémát jelentettek. A dravida öntudatra és a tamil nemzeti hagyományokra építve a Drávida Munnétra Kazsaham (DMK)¹¹ nevű párt fő célkitűzéséül a független tamil állam megalakítását fogalmazta meg. Az indiai tamilok szakadár törekvései értelemszerűen társultak a tamil nemzetállamiság eszméjével, mely Tamil Nadu és Srí Lanka Jaffna tartományának egyesítéséből jött volna létre. E gondolat 1960 óta szerepelt a DMK ideológiájában. A szeparatista eszmék széles táborra leltek az indiai és Srí Lanka-i fiatalok körében, akik készen mutatkoztak tetteleg is fellépni a megvalósításuk érdekében. Ezt követően alakultak ki azok a kapcsolatrendszer, melyek a polgárháború küszöbén segítettek pénzhez, fegyverhez és kiképzési infrastruktúrához juttatni a Srí Lanka-i felkelőket. E hálózat nagy része (persze változásokkal) mind a mai napig működőképes. A DMK többnyire arra használta fel a nemzeti mozgalmat, hogy nyomást gyakorolhasson a központi kormányzatra. Az indiai politikai elit többé-kevésbé sikeresen kezelte a problémát, Tamil Nadu jelentős belső önállóságot kapott, elszakadására azonban máig nem kerülhetett sor. Srí Lankán azonban az egyre súlyosabbá váló krízis megannyi szála vezetett a kontinensre.

A kölcsönösen kellemetlen szituáció rendezésére Jayawardene elnök és Radzsiv Gandhi indiai miniszterelnök az 1987. július 29-én kötött indiai–Srí Lanka-i megállapodással tett kísérletet.¹² Ennek értelmében a nagy szomszéd vállalja, hogy békefenntartó erőket küld a sziget északi részére, melyek lefegyverzik a terrorista csoportokat is. Világos, hogy a tamil nemzeti mozgalom érdekközösséget teremtett a két ország között. A hivatalos India saját területi integritását is védve soha nem támogatta a szigetország felosztásának tervét, emellett geostratégiai érdekeit is szem előtt tartotta, mikor kiemelt jóindulattal viseltetett a szingalézok iránt. A katonai szerepvállalás kifejezte Indiának a térség stabilitása érdekében vállalt felelősségét. A mintegy 60 000 katonát számláló Indiai Békefenntartó Erő (*Indian Peace Keeping Forces – IPKF*) a megállapodásban foglaltaknak megfelelően le is szerelte a tamil szeparatista csoportokat – a Tamil Eelam Felszabadító Tigriseit kivéve, mely ekkortól lépett elő egyértelműen az események főszereplőjévé.

A Felszabadító Tigrisek (ahogy önmagukat nevezik) a már említett 1972-ben létrejött Tamil Új Tigrisek csoportjának az utódja. Mikor 1976-ban megkapta új nevét, még korántsem volt egyedül a pordon. A sok szervezet¹³ közül – melyek egymással is küzdöttek a tamilok támogatásáért – először az indiaiak beavatkozása idején nyílt esélyük kiemelkedni. A Tigrisek is kicsiben kezdték tevékenységüket. Látványosnak szánt akcióik eleinte csak kisebb közhivatalokat (például rendőrörsöket) és persze egyes politikusokat veszélyeztettek. A nyolcvanas évek közepén-végén jutottak el odáig, hogy nagyobb szabású műveleteket is megkockáztathattak. Vezetőjük, a fiatal és energikus Velupillai Prabhakaran felismerte azt a lehetőséget, amit az IPKF tevékenysége akaratlanul is biztosított a számára. Megtagadta az együttműködést a tárgyalásos béke érdekében, és nemcsak nem adta át fegyvereit, hanem a felosztott egykori vetélytárs-szervezetek aktivistáit is kész volt befogadni. Mindez szinte egyedül az LTTE-nek biztosította a felkelés teljes anyagi, politikai és humán bázisát. Ennek birtokában Prabhakaran vállalta a további harcot, és fegyvereit az árulóknak kikiáltott indiai békefenntartók ellen fordította. Az IPKF egyáltalán nem volt felkészítve heves összecsapásokra. Ezért a tamiloknak a meglepetésszerű támadásokkal sikerült elérniük, hogy az indiai katonák elveszítsék hidegvérüket és a civilekkel szemben is ellenségesen lépjenek fel. Ez egyrészt a tigrisek felé fordította a helyiek rokonszenvét, másrészt végletesen kikezdte az indiai békefenntartók működésének legitimitációját. A bajokat csak tovább tetézte, hogy India sem talált hatékony hadviselési módszert a gerillákkal szemben. A gyorsan tarthatatlanná váló helyzetből Újdelhi 1990-re vonta le a szükséges konzekvenciákat, és India még abban az évben kivonta katonáit Srí Lanka területéről.

⁹ Az indiai összefüggésekről lásd Bullion, Alan J.: *India, Sri Lanka and the Tamil Crisis 1976–1994*. London – New York, 1995, Pinter.

¹⁰ Az egykori Madrász szövetségi állam a hatvanas évek elejétől viseli ezt az elnevezést. Jelentése: „Tamilok Országá”.

¹¹ Dravida Újjászületés Szövetsége. Bővebben lásd Major István: A srí lankai tamil szeparatizmus indiai gyökerei. In *Kül-Világ*, 2006, 3–4. szám. Link: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2006/0304/major.pdf>. Letöltve: 2007.02.01.

¹² A megállapodás teljes szövegét lásd The Official Website of the Sri Lankan Governments Secretariat for Coordinating the Peace Progress (SLOPP). Link: <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Agreements.asp>. Letöltve: 2007.02.01.

¹³ Az összetűzések kirobbanásától kezdve összesen 38 hosszabb-rövidebb életű milicista csoport harcolt a kormányzat ellen, például a Marxista Eelam Népi Forradalmi Felszabadítási Front (EPRLF).

Egy év múlva, 1991. május 21-én, Radzsiv Gandhi indiai miniszterelnök édesanyjához, Indirához hasonlóan merénylet áldozata lett. Gyilkosa egy szigetországi tamil nő volt, aki a szélsőségesek boszúját hajtotta végre rajta, büntetésképpen „árulásáért”, a Srí Lanka-i tamilok elleni fellépéséért. Radzsiv Gandhi halálával azonban nemcsak egy újabb Gandhi szállt sírba, hanem jelképesen a Tamil Nadu-i szeparatista mozgalom is. A történetek nyomán támadt felháborodás ugyanis végzetesen lejárta, egykori támogatóit azóta sem sikerült visszaszereznie. Az ismert indiai tamil szélsőségesek egy része a hatóságok elől Srí Lanka-i elbarátaihoz menekült. India máig nem próbálkozott aktív katonai részvétellel a rendezés érdekében, a szingaléz kormányzat támogatásától azonban továbbra sem zárkózik el. Az indiai haditengerészet ennek szellemében erősítette meg 2000-ben a szárazföld és a szigetország közti Palk-szoros ellenőrzését. Az intézkedés a tamil milicisták eszközutánpótlási vonalainak elvágása érdekében történt. Az elmúlt években India nagyhatalmi törekvéseinek felerősödésével újfent előtérbe került a fokozott nemzetközi szerepvállalás igénye. Ez olyan regionális koncepciókban is kifejeződik, mint a gazdasági és politikai integráció terve az országgal határos kisebb államok, például Nepál, Banglades, Srí Lanka, vagy a Maldív-szigetek részvételével. A kis partnerek egyelőre ódzkodnak ettől a vállalkozástól, az indiai fél pedig bölcsen nem erőlteti a dolgot, az elgondolás azonban nem került le a napirendről. Egy esetleges jövőbeli integráció pedig, enyhítheti az etnikai jellegű problémákat, ha nem is jelent teljes megoldást.

IV. Az LTTE felemelkedése

Kihasználva az indiaiak visszaszorítása során szerzett lendületüket, a Tigrisek az 1990-es évek első felében ellenőrzésük alá vonták a Jaffnai-félsziget szinte egészét, beleértve Jaffna városát is. 1993-ban sikeres merényletet hajtottak végre Ranasinghe Premadasha elnök ellen, valamint végeztek több főtisztviselővel is. Véres merényletek és sikeres katonai vállalkozások sorával bizonyították, hogy a terrorcselekmények mellett a gerilla hadviselés is egyre nagyobb súllyal szerepel eszköztárukban, melynek segítségével biztonsági problémából valódi politikai tényezővé nőttek ki magukat. Jaffnát csak 1995-ben sikerül visszafoglalniuk a kormányerőknek.

Tény, hogy az LTTE a nemzetközi normákkal élesen ellenkező eszközöket és módszereket is alkalmaz küzdelme során, terrorista szervezet jellegét sem lehet tagadni. Emellett azonban szembeutó, hogy céljai elérése érdekében igen modern szemléletet is képes adaptálni. Prabhakaran tevékenysége nagyrészt a banditizmus és a népirtás kategóriákkal jellemezhető, de kétségkívül igen jó szervezőkészséggel rendelkező elméről árulkodik, aki tudja, mi mozgatja a világpolitikát. A tigrisek nagy hangsúlyt vetnek külföldi megítélésük javítására. Propaganda-tevékenységüket a világ számos országában létesített egyesületeik, hírügynökségeik és internetes honlapok tucatjai segítik.¹⁴ A tamilok jelentős pénzüsszegekre tesznek szert a külföldön üzemeltetett, legális üzleti tevékenységet folytató vállalkozásaiktól, melyek gyakran fedőszervként is működnek. A Nyugaton élő nagy létszámú tamil diaszpóra¹⁵ tagjaitól is rendszeresen szednek be „adományokat”, bár az erősen kétséges, hogy azokat az érintettek valóban önként ajánlják-e fel. Ezekon túlmenően természetesen az illegális tevékenységi körök is hoznak profitot számukra. Bizonyított tény például, hogy a tamilok bekapcsolódtak a nemzetközi kábítószer-kereskedelemben is. Bevételeik pontos mértékét megbecsülni sem igen lehet, de világos, hogy nemcsak a háborút finanszírozzák belőlük. Az LTTE több nyugati politikai csoportnál próbálkozik lobbizással,¹⁶ és jogviták esetén a legjobb ügyvédek fogadják fel, kihasználva a nyugati jogállamiság által nyújtott minden lehetőséget. A világháló előnyeit is gyorsan felismerték. Az első online terrortámadás is a Tigrisek nevéhez fűződik, mikor is 1997-ben spamokkal árasztották el a Srí Lanka-i külképviseletek e-mail postaládáit. Kommunikációs politikájukat szolgálja, hogy többnyire kínosan ügyelnek a szigetországban tartózkodó külföldiek biztonságára. Általában véve is ódzkodnak attól, hogy összefüggésbe hozzák őket külföldi érdekek sérelmével. Ez is oka annak, hogy tevékenységük hosszú ideig ismeretlen maradt a világ közvéleménye előtt. Sokáig sikerült elkendőzniük működésük romboló, az emberi jogokat rendszeresen sárba tipró oldalát is, noha ezekre a jogokra a tamilok Nyugaton mindig előszeretettel hivatkoznak. A Tamil Eelam Felszabadító Tigrisei ma már több terrorista szervezetnél. Korlátozottan ugyan, de képes hagyományos hadműveletek végrehajtására is, katonai szárnya mellett pedig – igaz, alárendelten – politikai szárnya is működik.¹⁷ Az LTTE az utóbbi időben nagy hangsúlyt helyez arra, hogy az érdeklődők politikai tevékenységébe is betekintést nyerje-

¹⁴ Lásd például: TamilNet – Reporting to the World on Tamil Affairs. Link: <http://www.tamilnet.com>; Official Website of Peace Secretariat of Liberation Tigers of Tamil Eelam. Link: <http://www.ltteps.org>.

¹⁵ A legjelentősebb tamil bevándorló közösségek Nyugaton az Egyesült Államokban, Svájcban, Nagy-Britanniában, Kanadában, Ausztráliában és a skandináv országokban élnek.

¹⁶ Az ezredfordulóra az LTTE-nek és a hozzá közel álló szervezeteknek mintegy 54 országban voltak képviselőik.

¹⁷ Az LTTE terroristatevékenységéről és belső felépítéséről lásd R. Rabasubramanian: *Suicide Terrorism in Sri Lanka*. Institute of Peace and Conflict Studies (IPCS), New Delhi. Link: <http://www.ipcs.org/IRP05.pdf>. Letöltve: 2007.10.03.

nek. Látható törekvése, hogy alku- és kormányzóképes politikai erőként tűnjön fel, mely képes megszervezni az északi régió tamil népességének életét.

Srí Lankán 1994-ben a Baloldali Népi Szövetség nyerte a választásokat. E pártszövetség vezető ereje a már említett Srí Lanka-i Szabadságpárt. A győzelem Chandrika Bandaranaike Kumaratungát, Sirimavo Bandaranaike leányát segítette az elnöki székbe. Ekkorra a mérvadó szingaléz belpolitikai erők nagyrészt már felismerték, hogy a válság kezelésének addigi módszerei nem vezetnek eredményre, ezért meg kell találni a kiegyezés útját. Kumaratunga meghirdette a korrupció letörését, szakított a pártjára korábban jellemző szocialista arculatú politikával, és célul tűzte ki a békekötést. Ennek előzetes feltételét az alkotmány újabb módosításában látta, melynek során nagyobb belső önállóság juthatott volna a tartományoknak és elvileg lehetővé vált volna egy autonóm régió felállítása is. A régi konzervatívok azonban még mindig erősek voltak, így Kumaratunga kezdeményezését – melytől egy idő után a tamilok is megvonták a bizalmat – átpolitizálták és zátonyra futtatták. A szingaléz hadsereg 2000 tavaszára kritikus helyzetbe került északon. Úgy tűnt, a kormányzat hatalma itt az összeomlás küszöbén áll, és csak a Kotte¹⁸ határozott intézkedéseinek köszönhetően sikerült stabilizálni a helyzetet. Az év őszén, az elnökválasztási kampány hajrájában merényletet hajtottak végre Kumaratunga elnök asszony ellen, aki ennek következtében fél szemére megvakult. Bár megnyerte a választásokat, az őt ért támadás pszichikai sokkja után azonban elvesztette bizalmát a békefolyamatban,¹⁹ pedig korábban még Prabhakaran vezető politikai szerepvállalását is kész lett volna elfogadni. A 2001. év hozta el a fordulatot, mely a napjainkban jellemző állapotokhoz vezetett.

V. A tűzszünet

A 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadások nyomán jelentősebb nemzetközi figyelmet kapott az LTTE terrorista tevékenysége. Ez új lendületet adott a szingaléz kormány kommunikációjának, és elapasztotta a tamilok külföldi forrásainak túlnyomó részét. Az indiai haditengerészet már 2000-ben lezárta a Palk-szorost, így a Tigriseknek csakhamar súlyos utánpótlási és hadkiegészítési nehézségei támadtak. Ennek hatására Velupillai Prabhakaran is belátta, hogy engednie kell. Még 2002-ben jelezte, hogy kész lenne lemondani a háborús eszközökről és politikai érdekérvényesítéssel próbálkozni. Nyilatkozata kedvező visszhangra lelt a 2001. decemberi választások nyomán az Egyesült Nemzeti Párt színeiben kormányra került miniszterelnök, Ranil Vikramasinghe részéről. Az új kormányfő a közeledés reményében feloldotta a tamil területeket sújtó embargót. Ennek nyomán kezdődtek meg 2002 februárjában²⁰ a számos megszakítással és norvég közvetítéssel formálisan ma is folyó tűzszüneti- és béketárgyalások.²¹ A megállapodások betartásának nemzetközi ellenőrzésére állt fel a Srí Lanka-i Megfigyelő Misszió (*Sri Lankan Monitoring Mission – SLMM*) Colombo székhellyel és hat regionális képviselővel.²² A missziót Norvégia vezeti, tagjai pedig Svédország, Finnország, Dánia és Izland képviselői.

A megegyezés szükségességére drámai erővel irányította rá a figyelmet a 2004. december 26-án Délkelet-Ázsiát sújtó szökőár-katasztrófa. A cunami Srí Lankán körülbelül 30 000 életet követelt, félmillióan hajléktalanná váltak. Legerősebben a tamilok lakta, a háború által már amúgy is alaposan tönkretett területeket sújtotta. A számos tárgyalási forduló ellenére csak egy formális fegyvernugvási állapotot sikerült elérni, amit ráadásul messze nem vettek eléggé komolyan. Az elmúlt évek szörvényes, napjainkban újfent egyre intenzívebbé váló erőszakos akciói a békefolyamat szempontjából összetett problémát jelentenek mindkét fél számára. Az LTTE sorai sem teljesen egységesek,²³ aminek eredményeképpen egy-egy befolyásosabb parancsnok olykor önálló műveletekbe kezd a kormánycsapatok ellen. A polgárháború tehát változó intenzitással ugyan, de napjainkig folyik, melyet a Srí Lanka-i légierő és haditengerészet akciói is hozzájárulnak. Prabhakaran láthatóan törekszik ugyan az önálló tevékenységet folytatók kezelésére, ez utóbbiak működése sokak szemében mégis a Tigrisek számláját terheli. Annál is inkább, mert az utóbbi években a tamil fél sokkal több alkalommal sérítette meg a tűzszünetet, mint a kormányerők.²⁴ Szingaléz részről még mindig számottevő tábora van a

¹⁸ Srí Lanka adminisztratív központja 1980-tól nem a széles körben ismert Colombo, hanem Srí Jayawardenepura-Kotte.

¹⁹ A rendkívüli állapot bizalmasa, Lakshman Kadirgamar külügyminiszter meggyilkolása után, 2005. augusztus 13-án vezette be.

²⁰ A tűzszüneti megállapodás 2002. február 23-án lépett hatályba Erik Solheim norvég diplomatának és stábjának közreműködésével.

²¹ A tárgyalások nyilvános dokumentumait lásd The Official website of the Sri Lankan Governments Secretariat for Coordinating The Peace Progress (SLOPP). Link: <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/PeaceTalks/PeaceTalksMain.asp>, Letöltve: 2007.02.01.

²² Ezek székhelyei: Jaffna, Mannar, Vavuniya, Tricomalee, Batticaloa és Ampara.

²³ Karuna Amman például 2004 márciusában szakított az LTTE-vel.

²⁴ Lásd Kristine Höglund: Violence and the Peace Process in Sri Lanka. In *Civil Wars*, Routledge, Vol. 7 (2005), No. 2. 156–170. o.

kisebbséggel szembeni keményebb politizálás hirdetőinek, akik között talán a buddhista papságnak van a legnagyobb befolyása. A sziget egész területét egységes nemzetállamként értelmező, mélyen gyökerező szinhala nemzeti ideológia sem segíti elő a kompromisszumok megszületését.

2005. november 18-án Mahinda Rajapakse, a balközép erők képviselője ült az elnöki székbe. Beiktatási beszédében tisztességes békét ígért a tamiloknak, akik 2006 februárjában vissza is tértek a tárgyalóasztalhoz.²⁵ Az egyezkedés kimenetele azonban már a kezdetektől fogva kérdéses volt, és a tűzszünet még abban az évben újra összeomlott. Amikor a szingaléz légierő 2007 novemberében egy rajtaütés során megölte S. P. Tamilszelvánt, az LTTE politikai szárnyának vezetőjét, a megegyezés esélyei újra drasztikusan romlottak. Tamilszelván utóda 24 órán belül elfoglalta új „hivatalát”, és a Tigrisek válasza sem volt kétséges. A szünni nem akaró háborúskodás eredményeképpen 1983 óta több mint 65 000 ember vesztette életét, és 800 000 kényszerült otthona elhagyására.

VI. A jövő dilemmái

A két nemzet számára a modus vivendi megeléje a jövő legalapvetőbb kérdése, de ezt megoldatlan elvi és stratégiai problémák akadályozzák. Szingaléz részről ma már a politikusok is kénytelenek belátni, hogy a kialakult helyzet kezelése katonai eszközökkel lehetetlen vagy legalábbis olyan áldozatokkal járna, melyeket az ország képtelen lenne vállalni. A békének azonban nincs még elég erős társadalmi bázisa. A régi konzervatív tényezők ugyanis máig érvényesülnek, miközben az emberek nagy részének „ingerküszöbe” oly mértékben megemelkedett, hogy minden áldozata ellenére sem hajlandó igazán tudomást venni az északi területeken dúló konfliktusról. A gazdaság tartalékait ugyanakkor folyamatosan apasztja a háború, a politikusok pedig etnikai hovatartozásuktól függetlenül állandó életveszélyben élnek.

Az északi tamil vidékeken – noha az utóbbi évtized során kialakult egy a Tigrisek által kormányozott törvényen kívüli terület – a folyamatos szingaléz katonai nyomás miatt a normális közösségi élet megszervezhetetlen. Az LTTE harci módszerei kiállták ugyan a hatékonyság próbáját, de a nemzetközi jogot és normákat durván megsértik. Emiatt – a hivatalos fegyverszüneti tárgyalásokon kívül – senki sem tekinti szalonképes partnernek a felkelőket, akik terrormódszereikről esetleg lemondva a nyílt fegyveres harcban szinte bizonyosan veszítenének. Az idő ugyanakkor ellenfeleiknek kedvez. Srí Lankán ugyanis nincsen népességszabályozási törvény. A sziget ökológiai katasztrófával fenyegető mértékben, aggasztóan túlnépesedik, a lényegesen gyorsabban gyarapodó szingaléz populáció egyre nagyobb arányát teszi ki a társadalomnak. Ez kimondatlanul is a háború „biológiai” színtere, ahol a tamiloknak csak akkor van esélyük a győzelemre, ha sikerül lezárniuk településterületeiket az esetleg bevándorló szingalézektől és biztosítják saját közösségi jogukat a többségi szavazás alapján működő mechanizmusokon kívül. Erre a legalkalmasabb az önálló államiság lenne, amit azonban – szinte egyedülként – Kotte nem hajlandó elfogadni. A szingaléz érvelést aláhúzza az a tény, hogy a tamilok által lakott vidék több száz kilométeren áthúzódó vékony területsávja nemigen tudna önállóan talpon maradni, államként életképtelen. Az LTTE tárgyalási képességeit vezetőinek személyes ambíciói is csökkentik. Prabhakaran és bizalmasai hozzászórtak, hogy az általuk ellenőrzött területeken szinte korlátlan hatalom birtokosai, amit semmilyen alkotmányos keret nem köt gúzsba. Számukra mindenfajta törvényes és demokratikus rendezés visszalépés lenne a negyedszázados harcban megszerzett pozícióikhoz képest.

Ma már világos, hogy a kezdetben számos terroristaszervezet fellépése készületlenül érte a szingaléz haderőt, melytől már igen korán a helyzet végleges megoldását várták. A Srí Lanka-i hadsereg valóban hullámmzó és általában gyenge teljesítményt nyújtott a polgárháború során.²⁶ Hatékony működését azonban több olyan objektív tényező korlátozta, amit számításba kell vennünk, mielőtt értékeljük a katonák szereplését.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy Srí Lanka olyan szigetország, melynek környezetében hosszú ideig csupán egy állam, India rendelkezett azzal a lehetőséggel, hogy csapást mérjen rá. Az ország honvédelmének alapkérdése tehát általában India magatartása volt. Az indiai kormány pedig rendre barátságosan viszonyult kicsiny szomszédjának viselt dolgaihoz, aminek következtében a külső fenyegetettség érzése a szingalézektől körében csak annyira volt meg, amennyire a Tamil Naduból a szigetországi tamiloknak érkező illegális támogatás fenyegető tényezőnek számított. A fegyveres erők tehát sokáig csak igen formálisan készültek a háborús erőpróbakra.

²⁵ A 2002-ben megindult említett tárgyalások 2003-ban összeomlottak, így a folyamat szünetelt egy ideig.

²⁶ A Srí Lanka-i hadseregről szóló adatokat lásd The International Institute for Strategic Studies (IISS) – Armed Conflict Database. Link: http://acd.iiss.org/armedconflict/MainPages/dsp_ConflictWeapons.asp, Letöltve: 2007.02.01. Az ország nemzetbiztonsági elképzeléseiről, az azokat meghatározó tényezőkről és a polgárháború kezdeti szakaszáról lásd Vernon L.B. Mendis: *National Security Concepts of States: Sri Lanka*. United Nations Institute for Disarmament Research, 1992.

A szigetállam geostratégiai adottságaiból következően a katonai védelem főbb súlypontjai logikusan a tengeri és a légtérvédelemre helyeződnek. Ilyen körülmények között a szárazföldi küzdelemre, ami szerencsés esetben el is kerülendő, kevés az esély. A szárazföldi erők szerepe a hadseregen belül tehát lényegesen kisebb. A tamilok harcmodora viszont éppen ezt a haderőnemet állította komoly próba elé.

A tamil fegyveres csoportok gerilla- és terrortaktikáival szemben a reguláris seregek katonai eljárásainak hatékonysága igen korlátozott. Ezzel a problémával számos haderő találkozott a világ sok pontján, és rendre mindegyikük hasonló dilemmákkal találta szembe magát. Erre az alapvető stratégiai problémára a szingaléz hadsereg sem találja a megnyugtató megoldást.

Az északi régió természetföldrajzi viszonyai (például Vanni kiterjedt esőerdős területe) a gerillának kedveznek. Ráadásul a rendkívül nehéz katonai helyzetek és a sorozatos öngyilkos merényletek miatt a szingaléz harcosok sajnos gyakran ragadtatják magukat kegyetlenkedésekre a helyi lakossággal szemben is. Ennek következtében a települések körzete is állandóan bizonytalan ellenséges területté vált számukra, ahol nehéz támaszpontokat kialakítani.

Ezen tényezők mellett jogos az a kritika is, hogy a Srí Lanka-i kormányerők testületi és harci morálja egyaránt elég rossz. Ennek persze oka az is, hogy a katonák a politikusoknál hamarabb ismerték fel, hogy az immár közel negyedszázada tartó háborús helyzet katonai megoldása szinte kilátástalan.

A béketárgyalások ma ismét szünetelnek, és a felek az utóbbi hónapokban ismét felerősítették harci tevékenységüket. A polgárháborús helyzet folyamatosan fennáll, a rendszeresen ismétlődő összecsapások és merényletek a mindennapok valóságává váltak. Az LTTE láthatóan arra használta ki a korábbi békésebb napokat, hogy kiépítse az állami berendezkedést mintázó intézményeit az általa ellenőrzött északi területeken és rendezze sorait. Mindent egybevetve patthelyezethez közeli állapot alakult ki. A feleknek tudomásul kell venniük egymás igényeit, de korlátait is. A tamilok és szingalézek minden történelmi és politikai sérelmük dacára egymás mellett élésre vannak ítélve Srí Lankán. Az ennek keretét adó, működőképes föderatív struktúrához sok más ország gyakorlata szolgálhat mintául, kiépítéséhez pedig bizvást számíthatnak a nemzetközi közösség támogatására is.